

XALQ CHOLG'ULARIDA DUTORCHI QIZLAR ANSAMBLI RIVOJI

Jo'rayeva Dilnoza Faxriddin qizi

Namangan davlat universiteti San'atshunoslik kafedrası

O'qituvchisi

Talaba: Bozorova Nozima Xayrullo qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek xalq cholg'ulari orasida dutorning o'rni va dutorchi qizlar ansambllarining shakllanishi, ularning milliy san'atimizni rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, dutorchi qizlar ijodining yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashdagi ta'siri haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: dutor, xalq cholg'ulari, ansambl, milliy qadriyatlar, ijod, o'zbek musiqa san'ati, madaniyat.

Kirish

O'zbek xalqining boy madaniy merosi, san'ati va musiqasi xalq ruhiyati, dunyoqarashi va turmush tarzining ajralmas qismidir. Ayniqsa, milliy cholg'u asboblari orasida dutor alohida o'rin egallaydi. Dutor – xalqimizning qadimiy va eng sevimli torli cholg'ularidan biri bo'lib, u nafaqat kuy chalish vositasi, balki ma'naviy boylik, estetik zavq manbai sifatida ham qadrlanadi. So'nggi yillarda dutorchi qizlar ansambllarining faoliyati yanada rivojlanib, milliy musiqa madaniyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Asosiy qism

O'zbek xalq cholg'ulari juda qadimiy tarixga ega. Ular turli davrlarda shakllangan bo'lib, har biri o'ziga xos tuzilish, tovush temбри va ijro uslubiga ega. Dutor, tanbur, gijjak, rubob, nay, surnay, karnay, doira, chang, qo'shnay, sibizg'a kabi asboblari xalq orasida keng tarqalgan.

Har bir cholg'u xalq hayoti, marosimlari, bayramlari, sevgi va vatanparvarlik tuyg'ularini ifodalashda xizmat qilgan.

Dutor — ikki torli torli cholg'u bo'lib, o'zbek musiqasida eng keng tarqalgan asboblardan biridir⁴.

U nafaqat yakka ijro, balki ansambl va orkestr tarkibida ham ishlatiladi. Tanbur esa ko'p torli, chuqur ohangli cholg'u bo'lib, mumtoz musiqaning asosiy asboblari sanaladi.

Doira — xalq bayramlari va raqslarida muhim o'rin tutuvchi zarbli cholg'u bo'lib, o'zining ritmik uyg'unligi bilan kuyga jo'shqinlik bag'ishlaydi.

Xalq cholg'ularining rivojida ustoz-shogird an'anasi alohida ahamiyatga ega. Ustalar tomonidan yasalgan cholg'ular bugungi kungacha o'z badiiy va texnik qiymatini saqlab kelmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy cholg'ular ishlab chiqarish texnologiyalarida milliy uslublarni saqlab qolish, ularni yangi shakllarda yaratish ishlari ham olib

⁴ O'zbekiston musiqa merosi: xalq cholg'ulari. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2015.

borilmoqda.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy musiqa merosiga e’tibor yanada kuchaydi. Xalq cholg‘u asboblari ansambllari, folklor jamoalari, “O‘zbek milliy estrada” va “Maqom ansambllari” faoliyati orqali bu meros keng targ‘ib qilinmoqda. “Sharq taronalari”, “Maqom festivali” kabi xalqaro tadbirlar o‘zbek xalq cholg‘ularining jahon miqyosida tanilishiga xizmat qilmoqda.

Dutorchi qizlar ansambllari O‘zbekistonda milliy san’atni rivojlantirish, xalq kuy va qo‘shiqlarini keng ommaga yetkazish, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim rol o‘ynamoqda. Ularning faoliyati nafaqat ijrochilik mahoratini oshirish, balki sahna madaniyatini shakllantirish, ansambl ijrosida uyg‘unlik va jamoaviylikni mustahkamlashga qaratilgan.

Dutorchi qizlar ansambllarining dastlabki shakllari XX asrning ikkinchi yarmida tashkil topgan. Bu davrda respublika bo‘yicha musiqiy o‘quv yurtlari, madaniyat saroylari va teatrlar qoshida milliy cholg‘u ansambllari faoliyat yurita boshladi⁵.

Ayniqsa, O‘zbekiston Davlat konservatoriyasi, Madaniyat va san’at instituti, hamda viloyat madaniyat kollejlari qizlardan tashkil topgan dutorchi ansambllar vujudga keldi.

Bugungi kunda esa bunday ansambllar nafaqat O‘zbekistonda, balki xalqaro miqyosda ham tan olingan. Ularning repertuarida o‘zbek xalq kuylaridan tortib, zamonaviy asarlar, mashhur bastakorlarning dutor uchun yaratilgan kompozitsiyalari ham mavjud. Bu esa dutorning imkoniyatlarini kengaytirib, uni yangi talqinda namoyon etmoqda.

Dutorchi qizlar ansambllarining rivojlanishida xalq an‘analari, ustoz-shogird maktabi, ijodiy izlanish va musiqiy ta’lim tizimi katta ahamiyat kasb etadi. Ular o‘z chiqishlarida milliy liboslar, sahna harakati va obrazli ifoda orqali o‘zbek ayolining latofatini, didini va ma’naviy olamini ifodalaydilar.

Hozirgi kunda bunday ansambllar O‘zbekistonning ko‘plab hududlarida, jumladan Toshkent, Samarqand, Buxoro, Namangan, Farg‘ona va Xorazm viloyatlarida faoliyat olib bormoqda. “Dutor sadolari”, “Dilnavoz”, “Sado”, “Lazgi qizlari” kabi ijodiy jamoalar respublika hamda xalqaro festivallarda muvaffaqiyatli ishtirok etib, milliy san’atimiz nufuzini oshirib kelmoqda.

Xulosa

Xalq cholg‘ularida dutorchi qizlar ansambllarining rivoji o‘zbek milliy madaniyatining yuksak darajada ekanini, ayollarimizning iste’dod va ijodiy salohiyati cheksizligini yaqqol namoyon etadi. Bu ansambllar yosh avlodni milliy san’atga mehr uyg‘otish, o‘zlikni anglash va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim vositadir. Shu bois dutorchi qizlar ansambllarini qo‘llab-quvvatlash, ularning ijodiy faoliyatini kengaytirish bugungi kunda madaniy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

⁵ Xudoyberdiyeva N. O‘zbek xalq cholg‘ularining tarixi va rivoji. – T.: San’at, 2019.

Date: 17th October-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston musiqa merosi: xalq cholg'ulari. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2015.
2. Xudoyberdiyeva N. O'zbek xalq cholg'ularining tarixi va rivoji. – T.: San'at, 2019.
3. Internet manbalari: O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi rasmiy sayti – www.madaniyat.uz
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha videosektorda so'zlagan nutqidan. 19.01.2021
5. B.Isoqov. Ma'naviyat - taraqqiyot mezonlari. Namangan 2018. Namangan.
6. S.H.Nosirxo'jayev, M.F.Lafasov —Ma'naviyat asoslari.
7. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonun 2020.23.09

